

14. međunarodni arhivistički kongres, Arhivi novog milenija u informatičkom društvu

Sevilla, Španjolska, 21. do 26. rujna 2000.

Međunarodno arhivističko vijeće i Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Španjolske organizirali su u Sevilli od 21. do 26. rujna ove godine 14. međunarodni arhivistički kongres *Arhivi novog milenija u informatičkom društvu*. Kongresu je prisustvovalo preko 3.000 sudionika iz 150 zemalja svijeta. Sudionici iz hrvatskih arhivskih institucija bili su: dr. Josip Kolanović, Hrvatski državni arhiv, Goran Crnković, Državni arhiv u Rijeci, Živana Heđbeli, Hrvatski državni arhiv, Boris Zakošek, Hrvatsko arhivističko društvo i Snježana Zgorelec, Hrvatsko arhivističko društvo.

Od 18. do 20. rujna održan je predkongresni seminar posvećen temi "Izazovi dostupnosti informacija". Predavači seminara bili su ravnatelji, arhivisti i profesori iz Španjolske, Meksika, Urugvaja i Portugala. Sam rad kongresa odvijao se na plenarnim i paralelnim sjednicama, agorama, generalnoj skupštini te sastancima komiteta i radnih grupa MAV-a.

Kongres je 21. rujna svečano otvorio španjolski kralj Juan Carlos. Osim svečanog otvorenja, prvi dan rada kongresa bio je posvećen registraciji sudionika te sastancima raznih tijela Međunarodnog arhivskog vijeća.

Prva plenarna sjednica, održana 22. rujna, bila je posvećena *Upravljanju i uporabi elektroničkih zapisa u kontekstu globalizacije*. Prvi predavač, s istoimenim referatom, bila je Magdalena Canellas Anoz, ravnateljica Generalnog arhiva Indija iz Seville. U radu se govori kako je nagli razvoj informatičke tehnologije jedan od najvidljivijih simbola svijeta koji se vrlo brzo mijenja. Istodobno postoji široki niz elektroničkih zapisa starijih, inkompatibilnih formata i novi, kompleksni multimedijalni objekti. Stoga je standardiziranje sustava i aplikacija vitalno za stvaranje i čuvanje elektroničkih zapisa. Elektronički zapisi su oni koji se obrađuju, pretražuju ili kojima se upravlja s pomoću računalnih sustava. Oni se razlikuju od tradicionalnih na više načina: uporaba simbola, veza između sadržaja i nosača, značajke fizičke i logičke strukture, metapodaci, identifikacija i zaštita zapisa. Nove tehnologije donijele su promjene i u ulozi i djelatnosti arhivista – arhivisti moraju razumjeti da treba doći do radikalne promjene u njihovim djelatnostima, obuci, stručnosti. Ukoliko do takve promjene ne dođe, arhivska struka će s vremenom postati beznačajna, a arhivi samo puki muzeji informatičkih artefakata. Uloga koju arhivisti trebaju igrati u životnom ciklusu elektroničkih zapisa može se definirati kao niz aktivnosti potrebnih za identifikaciju, pohranu i zaštitu zapisa, uz osiguranje dostupnosti i razumljivosti zapisa. To se može postići usvajanjem proaktivnog pristupa u svim fazama životnog ciklusa zapisa: oblikovanju, stvaranju, zaštiti i dostupnosti zapisa. Arhivisti se tre-

baju više usmjeriti na fazu oblikovanja i stvaranja, dok će njihova uloga u kasnijim fazama životnog ciklusa biti manja. Arhivska se funkcija temelji na tri osnovna načela: kontrola nad stvaranjem zapisa; vrednovanje; zaštita, dostupnost i uporaba. Ovo posljednje je naročito otežano činjenicom što se informatička tehnologija, o kojoj ovise elektronički zapisi, razvija i mijenja izuzetnom brzinom. Arhivi i arhivisti se moraju aktivno uključiti u proces stvaranja zapisa i utjecajem na razvoj zakona i politike, jednako kao i standarda i prakse u upravljanju elektroničkim zapisima. Zbog zastarijevanja računalnih sustava elektronički se zapisi moraju kopirati kako bi se osigurala njihova trajna upotrebljivost i dostupnost, tj. treba začuvati binarne brojeve koji tvore elektroničke zapise i transformirati ih u oblike čitljive ljudima. Razumljivosti zapisa trebaju pridonijeti arhivski opisi provenijencije i povijesnog konteksta u kojima su zapisi stvarani i korišteni. Metode koje se koriste za odgovore na zahtjeve korisnika trebaju omogućiti korisnicima da utvrde koji zapisi postoje, odrede relevantnost zapisa u odnosu na njihove interese te da zapise dobiju i razumiju. Za to je potrebna intelektualna kontrola i opis sadržaja, konteksta i strukture elektroničkih zapisa. Tri su opće metode za osiguranje dostupnosti arhivskih elektroničkih zapisa: kopije fizičkog medija, isporuka putem npr. Interneta i on-line dostupnost. Temeljna uloga arhivista je očuvanje ravnoteže između zaštite i diseminacije zapisa. Neki su se arhivi, kao Nacionalni arhiv Kanade, sveučilišta Yale i Cornell, opredijelili za digitalizaciju zapisa na mikrofilm, a neki, kao npr. Generalni arhiv Indija, čuvaju originalne zapise, a korisnicima daju digitalnu reprodukciju.

Predavač Kenneth Thibodeau, ravnatelj iz Nacionalnog arhiva SAD-a, govorio je o *Zaštiti i migraciji elektroničkih zapisa: stanju stvari*. Ističe kako se arhivi suočavaju sa sve većim izazovima zaštite elektroničkih zapisa. Uzroci su tih izazova jasni i dobro dokumentirani. Organizacije se sve više i više služe digitalnom tehnologijom da stvore, obrade, pohrane, pošalju ili prime odnosno koriste informacije tijekom svojih svakodnevnih aktivnosti. Tako se količina dokumenata stvorenih u elektroničkom obliku povećava, jednako kao i vrste objekata koje informatička tehnologija stvara ili njima upravlja, a povećava se i broj područja u kojima se informatička tehnologija primjenjuje. Rezultat svega toga su izrazito različiti i kompleksni zapisi, što utječe ne samo na pojedinačne zapise, već i na arhivski fond kao strukturiranu cjelinu. Problem pogoršavaju stalni napredak i brzo zastarijevanje tehnologije. Iako je informatička struka ignorirala probleme dugotrajne zaštite digitalnih informacija, posljednjih se godina povećava pažnja koju različite struke i područja posvećuju ovom problemu. Predloženo je više rješenja, od kojih su samo neka testirana, a vrlo mali broj isproban u praksi. Pristupe zaštiti elektroničkih zapisa može se svrstati u pet velikih kategorija: čuvanje originalne tehnologije korištene za stvaranje ili čuvanje zapisa; emulacija originalne tehnologije na nove platforme, migracija softvera potrebnog za pretraživanje, prijenos ili korištenje zapisa, migracija zapisa na suvre-

mene formate, konverzija zapisa u standardne formate. Svaka od navedenih kategorija ima svoje prednosti i nedostatke, a niti jedna nije u potpunosti zadovoljavajuća. Svaki je od spomenutih pristupa zaštiti elektroničkih zapisa usmjeren na rješavanje tehnoloških problema, a niti jedan nije usmjeren na zaštitu zapisa. Tehnološka orijentacija je pogrešna: uspjeh u rješavanju tehnoloških problema nije uvijek relevantan za arhivske potrebe zaštite zapisa. Logično je da arhivska načela i ciljevi diktiraju zahtjeve koje tehnička rješenja moraju riješiti. Ti bi arhivski zahtjevi trebali služiti kao neovisni standardi, na temelju kojih bi se tehnološka rješenja i rezultati trebali konstantno ocjenjivati, modificirati, povećavati ili mijenjati. Arhivski se zahtjevi zaštite trebaju temeljiti na konceptu elektroničkih zapisa koji su instrument i proizvod praktičnih aktivnosti stvaratelja, a ne računalnih aplikacija. Arhivska zaštita također traži čvrsto pridržavanje načela "poštivanja fonda". Krajnji kriterij uspješnosti zaštite je to, da su zapisi trajan autentičan dokaz aktivnosti iz koje su stvoreni. Arhivska profesija treba odrediti specifične zahtjeve za zaštitu različitih vrsta dokumenata, te jamčiti zaštitu provenijencije i integriteta arhivskog fonda tijekom vremena. Time se bave npr. Sveučilište British Columbia u Kanadi i Nacionalni arhiv SAD-a. Arhivski informatički sustavi trebaju biti neovisni od tehnologije korištene za njihovu primjenu i trebaju biti napravljeni na takav način, da je moguće zamijeniti bilo koju komponentu hardvera ili softvera, upotrebljenih u sustavu, s minimalnim djelovanjem na ostatak sustava, a bez ikakvog utjecaja na zapise koje se štiti.

Izuzetno dobro predavanje održao je Verne Harris, pomoćnik ravnatelja Nacionalnog arhiva Južne Afrike, na temu *Pravni status elektroničkih zapisa: usporedni pogled*. Pitanje pravnog statusa elektroničkih zapisa smješteno je unutar širih strateških intervencija arhivista usmjerenih na osiguranje kontrole nad elektroničkim zapisima s arhivskom vrijednosti. U mnogim zemljama arhivsko zakonodavstvo nije uspjelo podvesti elektroničke zapise pod ingerenciju arhivskih institucija. Zakoni o dokazima se razlikuju od zemlje do zemlje. Općenito uzevši, na sudu je vrijednost elektroničkog zapisa slaba, ako je uopće i prihvaćen kao dokaz. Učinjeni su napor da se taj problem riješi putem određivanja standarda i stvaranja novih propisa. Arhivisti naglašavaju značaj takvih napora, s posebnim naglaskom na poticanje "dokumentnosti" zapisa u elektroničkom okruženju. Rasprave o dokumentnosti su gotove i stvoreni su projekti za definiranje tog pojma. Naglašena je važnost ovog pitanja za arhiviste. Raspravlja se o tome kako je ključno pitanje za arhiviste to da odgovore gdje trebaju koncentrirati svoju energiju i sredstva kako bi odgovorili na izazov osiguranja arhivske kontrole nad elektroničkim zapisima s arhivskom vrijednosti. Svi napor arhivista da osiguraju dokumentnost, zakonski prihvaćeni dokazi i odgovornost u uredskom poslovanju, trebaju biti shvaćeni samo kao dodatak većem arhivskom pothvatu da se istraži, otkrije i ispita značenje arhivskog gradiva. Zbog strateških je razloga možda dobro preuzeti uloge dizajnera sustava, analitičara rizika,

revizora, zakonodavca itd., ali na kraju, bez obzira koliko je siguran status zapisa kao dokumenta, on i dalje nosi misterij – koje je njegovo značenje, važnost, kakva je njegova veza sa "stvarnošću", koju "istinu" govori? Ukoliko se arhivisti u potpunosti ne posvete ovim pitanjima, mogu biti svedeni na nevažne činovnike.

Claudia Salmini iz Državnog arhiva Venecije govorila je o *Informatičkoj tehnologiji na usluzi korisnicima*. Referat analizira i vrednuje neke od najvažnijih aspekata odnosa između korisnika i informatičke tehnologije u arhivima. Posebno naglašava odnos između tradicionalnih i elektroničkih obavijesnih pomagala i stvaranje informatičkih sustava za javnost. Rad nastoji naći takav način prezentacije podataka koji će obuhvaćati elemente vremena, prostora, institucije i arhivskog upravljanja, problem povezivanja konteksta, sadržaja i strukture za više arhivskih fondova. Treba riješiti još jedan problem – onaj obavijesnih pomagala, poglavito starijih, koja ne sadrže neke bitne podatke. Neizravan ili podatak koji nedostaje, najčešća je prepreka za stvaranje sučelja za javnost. Navedeni su konkretni primjeri iz najznačajnijih projekata na kojima se sada radi u Italiji. Zahvaljujući kompleksnosti talijanske arhivske baštine, ti primjeri mogu pomoći drugim zemljama u rješavanju sličnih problema.

Luciana Duranti, profesor arhivistike na Sveučilištu British Columbia, Kanada, govorila je o *Utjecaju tehnološkog okruženja na teoriju arhivistike*. U zadnjem se desetljeću stvorilo više zabilježenih informacija negoli u bilo kojoj prethodnoj dekadi ljudskog rada. Ironija je našeg vremena u činjenici, da je većina tih informacija manje dostupna nego ikada radije. Informacije se gube u samoprodužujućem i rastućem ciklusu zastarijevanja i inkompatibilnosti, što rezultira time da se pojam arhivske zaštite ne odnosi više na zaštitu nosača, već na zaštitu značenja i dostupnosti elektroničkih zapisa. Još je važnije to da organizacije i pojedinci stvaraju zapise, koji se odnose na istu materiju, na mnoštvu različitih medija i formata. Teško je stvoriti i održati arhivske veze između ovih zapisa dok su oni još u aktivnoj upotrebi, a za sada se ne zna kako sačuvati te veze da traju tijekom vremena, što rezultira time da se pojam arhivske veze ne temelji više na zaštiti poretka zapisa, već na integritetu dosjea ili viših jedinica kojima zapisi pripadaju. Digitalna tehnologija učinila je problematičnom pouzdanost zapisa dok su oni aktivni, kao i potvrdu njihove autentičnosti nakon toga. Vrlo se malo arhivskih institucija pokušalo suočiti s ovim problemima, iako se ne treba umanjivati važnost takvih pokušaja. Dobivena rješenja nisu sveobuhvatna, budući da se često odnose na ograničeni broj elektroničkih zapisa ili se bave samo određenim problemima. Ono što su ti pokušaji pokazali je da sama tehnologija nije u stanju riješiti probleme koje postavljaju elektronički zapisi, te da razvoj odgovarajućih strategija, politike i standarda za upravljanje elektroničkim zapisima tijekom njihovog životnog ciklusa zahtijeva povratak osnovnim pojmovima arhivske teorije. Taj povratak ne smije biti pasivan, bazični se pojmovi arhivske teo-

rije, uključivo diplomatske, trebaju razviti na temelju sadašnje realnosti. Kako bi se to učinilo, njihovo stvarno značenje treba biti jasnije, a njihove komponente proširene kako bi obuhvatile i rezultate do kojih se došlo proučavanjem suvremenog gradiva. Arhivski/ diplomatski koncepti i metode, nakon ažuriranja, mogu biti snažno oruđe za razvoj strategije, politike i standarda za upravljanje elektroničkim zapisima od njihova stvaranje do trajne zaštite. Osnovni arhivski pojmovi bilo koje studije o elektroničkim zapisima i bilo koje odluke o njihovom upravljanju su: zapis, pouzdanost, autentičnost, arhivske veze, dosje, serija, fond. Osnovne arhivske metode koje treba strogo primjenjivati u upravljanju elektroničkim zapisima su: odabiranje, sređivanje, opis i zaštita. Arhivska se teorija, kao i teorija bilo koje druge znanosti, stalno razvija. Njene koncepte i metode treba neprestano izazivati – kako interno tako i izvana, što zahtijeva stalna istraživanja te testiranje hipoteza i rezultata.

Drugu plenarnu sjednicu, održanu 23. rujna s temom *Ekspanzija arhivistike kao discipline* otvorio je Hermann Rumschöttel, glavni ravnatelj Državnog arhiva Bavarske, München. Rad daje povijesnu retrospektivu te kratak opis i analizu faza razvoja arhivske znanosti od Francuske revolucije do danas. Posebna je pažnja posvećena emancipaciji teorijske i primjenjene arhivistike kao neovisne znanosti tijekom zadnjih 50 godina. Istražuju se ciljevi i spoznaje, predmeti, metode i rezultati dosadašnjih istraživanja, putevi znanstvene komunikacije i doktrine. Govori se o važnosti interdisciplinarnе orijentacije, recipročnog učinka arhivske znanosti i opisa struke, kao i odnosa između regionalnih i globalnih elemenata u teorijskoj i primjenjenoj arhivistici.

Jan Dahlin, direktor Državnog arhiva Lunda, Švedska, i Dong Quan Yang, iz Državne arhivske uprave Kine, govorili su o *Povijesti arhivistike: pregled historiografije*. Predavanje je započeto navođenjem glavnih karakteristika razvoja historiografije i povijesti znanosti. Ranija su se istraživanja koncentrirala na najvažnije povjesničare i njihove radove, proučavao se utjecaj suvremenih razmišljanja i politike promatrajući kako su različiti povjesničari vrednovali isti povijesni događaj. Dok se prije proučavao utjecaj određenih povjesničara, sada je tendencija više usmjerena na teorijsku analizu škola ili grupa povjesničara, uporabom socioloških metoda i teorija. Rad se bavi različitim pristupima koji se koriste u proučavanju povijesti arhivske znanosti i navodi primjere iz literature. Specifičan problem takvih studija je da se razvoj arhivistike može uglavnom pratiti samo unutar arhivske struke. Raspravlja se i o terminologiji korištenoj u studijama razvoja arhivistike. Ako je arhivistika interdisciplinarna znanost, tada je pogrešno rabiti termin historiografija za proučavanje razvoja arhivistike. Umjesto toga treba koristiti termin arhivska znanost. G. Yang je dao izvrstan pregled povijesti arhivske znanosti u Aziji i skrenuo pažnju na neke činjenice koje obično promaknu pripadnicima ne-azijskih naroda, od kojih je svakako najvažnija ta, da se najraniji tragovi arhivskog upravljanja i čuvanja nalaze u Aziji, s

arhivskom tradicijom dužom od 3.000 godina, a Kina već preko 1.000 godina ima arhivsku mrežu, kao i striktna i sustavna pravila i odredbe arhivskog upravljanja. Referat daje pregled postupaka i dostignuća arhivske znanosti u Aziji s historiografskog stajališta. Data je povijest arhivskog rada u Kini do 1980-ih godina i utjecaj koji je taj rad imao na susjedne zemlje.

Ana Maria de Almeida Camargo, profesorica na Sveučilištu São Paulo, Brazil, imala je rad na temu *Prema modelu obrazovanja*. Arhivistika nije jedina znanost koja na pragu 3. milenija preispituje samu sebe. Niti je jedina u potrazi za organizacijskim, obrazovnim i nastavnim planovima, s pomoću kojih treba izaći na kraj s velikim promjenama koje karakteriziraju suvremeni svijet. Brzina i kompleksnost promjena, koje ne ostavljaju vremena za njihovo prihvaćanje, utječe jednako na sva područja i oscilira između zahtjeva za sporazumom i univerzalnošću s jedne strane, te obilježavanjem granica i identiteta s druge strane. Arhivska je znanost na naročito težak način osjetila utjecaj tih promjena. Iako se svi slažu da je arhivistika autonomna znanost, mišljenja se razlikuju u pitanju povezivanja ili nepovezivanja arhivistike s drugim znanostima. Razlike postoje i glede strategija profesionalizacije. Uz akademsko obrazovanje postoji i ono drugo, vezano uz trajno obrazovanje arhivista, koje diktiraju praktični i neposredni zahtjevi posla. Nastavni programi na studijima se razlikuju. Pretpostavka je svakog nastavnog programa razvoj specifičnih sposobnosti potrebnih za profesionalni rad, formiranje kritičkog duha, ovladavanje bitnim elementima prakse. Cilj je da svaka od navedenih stvari bude na uravnotežen način prisutna u obuci arhivista.

Leopold Kammerhoffer, arhivist Austrijskog državnog arhiva, Beč, govorio je o *Novim domenama, drugim arhivima*. Digitalno doba, koje je utjecalo na svakoga i sve, dovelo je do ogromnog viška informacija. Postoje radikalne razlike između digitalnih i tradicionalnih arhivskih dokumenata. Digitalizacija dokumenata, koja uključuje transformaciju riječi i slika u kombinaciju 0 i 1, znači da sadržaj ili poruka koji se prenose, nisu više trajno vezani uz specifični fizički medij, kao što su papir, pergamena, vrpca, film i sl. Danas su globalni trendovi, djelovanje pojedinaca i lokalni stilovi života usko povezani. To rezultira centralizacijom (logike procesa), decentralizacijom (funkcija i aplikacija procesa), globalizacijom, razbijanjem barijera vremena i prostora, te uklanjanjem zahtjeva geografske bliskosti kao preduvjeta za prijateljstvo, suradnju, igru i susjedstvo. Organizacijski modeli administracije i proizvodnje su, zbog povećane fleksibilnosti i mobilnosti, dovedeni u pitanje. Povećana dostupnost informacija dovodi do radikalnijih oblika demokratizacije. Racionalizacija i automatizacija rutinskih poslova omogućava administraciji/vladama da transformiraju radne procese i krenu k "elektroničkim vladama" (otvorenim vladama). Stabilnost administrativne hijerarhije zamijenjena je dinamičnim operativnim procesima, kojima je u osnovi tehnologija koja se brzo mijenja. Uporaba Inter-

neta izmijenila je javnu i privatnu komunikaciju. Živimo u vremenu kada se "arhivi" i "arhivist" više ne skrivaju od svijeta i ne rade potajno iza zatvorenih vrata. Klasični arhivi koji pohranjuju blago prošlih stoljeća priznati su kao dijelovi kulturne baštine, a arhivisti sve više dolaze na vidjelo javnosti, uz rastuće zahtjeve da kulturna baština bude dostupna što većem broju ljudi. Čini se da informatička tehnologija nudi gotova rješenja za ispunjenje navedenih zahtjeva. Digitalno je doba dovelo do informatičke prezasićenosti, a u isto je vrijeme narastao broj pogrešnih informacija. Mreže i centri podataka su preopterećeni "arhivskim gradivom" svih vrsta, nestale su ili se mijenjaju geografske i mentalne razlike između sadašnjosti i prošlosti. Danas, zbog taštine ili budućih generacija, čuvamo više gradiva nego ikad. Ipak, svaka starija osoba s dobrim pamćenjem čuva informacije duže nego što to čini bilo koji suvremeni arhivski medij. Pojam "arhivsko gradivo" dobio je novo značenje, gradivo je dio sadašnjosti i vrlo se brzo zamjenjuje "novim" gradivom. Na životni ciklus elektroničkih zapisa utječe činjenica da se enormne količine informacija mogu brzo i lako stvoriti, reproducirati, distribuirati i pretraživati, da je čuvanje takvih zapisa proizvoljno, a može ih se uništavati na nekontrolirani način. Elektronički zapisi nisu samo nova kategorija "izvora", kao što je pergamena, mikrofilm, karte ili film, oni su doveli do bazičnih promjena u samoj paradigmi arhivske teorije i prakse. Digitalizacija utječe na sva područja privatnog i javnog života, a širi se i na klasična kulturna dobra pohranjena u arhivima. Može se reći da multimedijalni sustavi rastaču sređivanje dokumenata po serijama, ili njihovo razvrstavanje u različite kategorije, a "ujedinjuju" oralnu tradiciju, pisane proizvode birokracije i multimedijalne kreacije tržišta. Ipak, trebalo bi razlikovati sljedeće kategorije: elektroničke zapise sustava uredskog poslovanja; geografske informatičke sustave i javne informatičke sustave (vrijeme, promet, turizam); telemedicinske sustave, elektroničke povijesti bolesti i sl. u bolnicama; znanstvene baze podataka. Razvoj informacijske tehnologije doveo je do ozbiljne krize identiteta u arhivskoj struci. Sama srž arhivskih zadataka i profesionalizam u njihovu izvođenju su danas, više nego ikad, ugroženi. U velikom nizu područja odvija se reevaluacija "dokumenta" ili "ne-aktivnog podatka". Predviđa se da će u budućnosti veza na Internet biti tako uobičajena kao što je danas utičnica za struju. Arhivi, muzeji i knjižnice će igrati ulogu "električnih stanica" za ovakvu vrstu "snage". U svjetlu ovih promjena, diskusije o arhivskoj teoriji i praksi moraju biti trajan proces u konstantnoj interakciji s arhivskom praksom, istraživanjima na području informatičke tehnologije i stvaranju dokumenata. Arhivska se načela moraju prilagoditi novim oblicima povijesnih dokumenata i moraju odgovoriti na zahtjeve funkcija kontrole procesa određenih administrativnih aktivnosti i proizvodnih procesa. U suprotnom slučaju postoji rizik od potpunog gubitka informacija ili će druge profesije preuzeti arhivsku djelatnost. Arhivisti moraju štititi ne samo informacije, već i njihov kontekst, funkcije i metapodatke. Arhivisti moraju osigurati vezu iz-

među sadašnjosti i budućnosti prenošenjem znanja budućim generacijama. Preobilje informacija oznaka je našeg vremena. Mudrost se ne stječe njihovim umnožavanjem, već je sposobnost "odbacivanja informacija" postala barometrom profesionalne stručnosti i privatnog blagostanja. "Važnim zadatkom za osobe, kulture i čovječanstvo u cjelini postat će pronaći što je važno, prepoznati što nije autentično, eliminirati ono što ne treba i očistiti svoj um kao što se čisti hard disk, knjižnica ili arhiv." Progresivno smanjenje birokracije i kretanje ka "otvorenoj vladi", osiguranje dostupnosti informacija, dovodi u pitanje potrebu za arhivima. Iskustva pokazuju da smanjenje birokracije ne ugrožava postojanje arhiva. Štoviše, budući da se administracija želi riješiti dokumenata, količina gradiva u arhivima se povećava. Procesi upravljanja u administraciji se sve više integriraju u druge aplikacije. Elektroničko uredsko poslovanje (čišćenje zapisa iz operativnih sustava) sve više nestaje kao samostalna aplikacija. Elektronički arhivi se konvertiraju u servise koji su podređeni drugim aplikacijama i stoga automatski konfigurirani u skladu s konceptom aplikacija informatičke tehnologije. S vremenom će doći do spajanja upravljanja informacijama i uredskog poslovanja i ako arhivisti ne pridonese tom procesu svojim znanjem, oni će postati nevažni u životnom ciklusu elektroničkih zapisa. Stoga se arhivisti moraju aktivno uključiti u procese stvaranja konfiguracija i kontroliranja definiranjem koje informacije treba čuvati administracija, što se može očistiti, a što eliminirati. Iz toga proizlazi da pitanje autonomije i funkcija arhiva i njihovo uključivanje u nacionalne i međunarodne "kulturne mreže" postaje najvažnije. Javnost sve više vrednuje podatke kao ekonomski faktor i procjenjuje ih prema njihovoj budućoj vrijednosti za proizvodnju, poslovanje, planiranje i sl. Taj trend zahtijeva arhivski opis i profesionalno vrednovanje zapisa, jer inače dolazi do paradoksa informatičke tehnologije: povećana količina informacija koja rezultira povećanim netočnim znanjem. Ukoliko arhivska profesija ne nađe metode identifikacije informacija "arhivske vrijednosti" bit će osuđena na beznačajnu ulogu njihova čuvara.

Jose María Desantes Guanter, odvjetnik i profesor madridskog Sveučilišta Complutense, bavio se *Prisutnošću arhiva u pravnim propisima*. Polazište za diskusiju o temi referata treba biti pojam arhivskog dokumenta. Potrebno je razlikovati pravnu od informatičke funkcije dokumenta. Također je potrebno, na temelju njihove uporabe, izraditi klasifikaciju dokumenata kako bi se dobio opći koncept prihvatljiv za sva pravna područja koja se odnose na arhive. Zakon razgraničava određena područja kada se njihova regulacija smatra korisnom iz bilo kojeg razloga, u svrhu kontrole i zaštite ili promocije i razvoja. Pravni propisi nisu isti za sve specifične okolnosti, što u ovom slučaju znači za sve moguće vrste arhivskog gradiva. Stoga je neophodno stvoriti klasifikaciju, barem okvirnu, kojom će se npr. razlikovati privatno od pravnog gradiva, ili elektronički zapisi od papirnatih dokumenata. Zakon se više bavi dokumentima, a ne arhivskim gradivom, kao baštinom koju treba zaštititi u

smislu prava građana na informiranost ili prava na dokumente. Zemlje članice Ujedinjenih naroda se u svojim važećim zakonskim odredbama uglavnom pozivaju na Deklaraciju o ljudskim pravima UN-a iz 1948. godine ili na neku od izvedenih konvencija i sporazuma koje su potpisale. Zemlje članice Europske unije bi trebale uskladiti svoje propise s propisima EU glede arhiva. Pravni propisi koji se odnose na arhivsko gradivo, a koji definiraju pojam arhivskog gradiva, razlikuju od zemlje do zemlje. Arhivi se definiraju i shvaćaju kao: dokaz nekog akta, riznica kulture, povijesno svedočanstvo, izvor znanstvenih spoznaja i izvor koji promiče informiranost.

25. rujna održana je 3. plenarna sjednica posvećena temi *Uloga arhiva u društvu dokolice*. Jose Bernal Rivas, profesor Sveučilišta Costa Rica, održao je uvodno istoimeno predavanje. Kako bi se shvatila uloga arhiva u društvu dokolice potrebno je prvo odrediti pojam dokolice i slobodnog vremena, te njihovu vezu s tehnološkim napretkom, utjecaj informatičke tehnologije na arhive, na korisnike i dostupnost gradiva. Pojam slobodnog vremena, koji se u ovom radu uzima kao sinonim za dokolicu, mijenjao se u različitim kulturama, od antike, preko srednjeg vijeka, do današnjih dana. Pojedinačne znanosti, npr. sociologija ili antropologija, različito shvaćaju pojam slobodnog vremena. Današnji je znanstveni i tehnološki razvoj otvorio nova područja slobodnog vremena, što se na arhive odražava tako, da korisnici traže veću dostupnost gradiva, ne samo u njegovom fizičkom obliku, već i putem informatičke mreže. Za raspravu o temi korisnika i dostupnosti arhivskog gradiva važno je uzeti u obzir ne samo pravo dostupnosti gradiva za sve građane, već i primjenu mjera koje osiguravaju konzervaciju i adekvatnu zaštitu dokumentarnog naslijeđa za buduće naraštaje. Pravo korisnika da dođe do gradiva elektroničkim putem mora biti jednako za sve. Uloga arhiva u društvu dokolice zahtijeva da se točno zna o kojoj se vrsti slobodnog vremena radi i unutar kojeg društvenog tipa, budući da svi nemaju iste mogućnosti. Zadaća je arhiva da planira takvu politiku dostupnosti, koja sve korisnike stavlja u jednaki položaj odnosno da svim korisnicima omoguće jednaku dostupnost gradiva.

Flip Maarschalkerweerd, iz Državnog arhiva u Maastrichtu, Nizozemska, govorio je o *Iskustvima i prijedlozima marketinga*. Institucije i pojedinci koji posjeduju predmete kulturne baštine, npr. slike, kipove, koreografije i sl., mogu svoje vrijedno vlasništvo staviti u komercijalnu uporabu nakon što su prava stvaratelja i njihovih nasljednika istekla. To je, u stvari, ono što muzeji i specijalizirane knjižnice rade svakog dana kada naplaćuju ulaznice za izložbe, reprodukcije, uporabu i sl. iz čega je vidljivo da zakon ponude i potražnje nije stran kulturi. Komercijalni je profit jedno od mjerila uspjeha nekog kulturnog pothvata. Unatoč činjenici da čuvaju najvrednije dokumente ljudske povijesti, kao što su Deklaracija o ljudskim pravima, Magna Charta i sl., arhivi do sada nisu uspjeli sustići komercijalne uspjehe svojih kolega iz muzeja, knjižnica ili orkestara. Uzroci ovog fenomena su pravo vlasništva

u javnoj domeni, primarna funkcija arhiva, što će reći njihova administrativna funkcija, konzervativno ponašanje arhiva i povećana potreba društva za neograničenom dostupnosti informacijama. Neki će kulturni pothvat u arhivskoj sferi biti uspješan jedino kad vlast shvati da arhivsko gradivo, kojim upravljaju arhivi, sadrži vlasnička prava koja se mogu unovčiti. Moguće je utemeljiti fondacije za upravljanje ovim pravima neovisne od arhivskih službi, a da se građane ne liši njihovog prava na neograničenu dostupnost autentičnim i pouzdanim informacijama.

Ibrahima Lo, profesorica sa Sveučilišta Dakar, Senegal, posvetila se *Obuci korisnika*, s tim da se rad uglavnom bavio stanjem i mogućnostima budućeg rada s korisnicima u Senegal. Proučeni su zahtjevi korisnika za informacijama i zahtjevi njihove obuke u Nacionalnom arhivu Senegala i Prekomorskom arhivskom centru u Aix-en-Provence u Francuskoj. Globalno uzevši, informatičke i potrebe obuke su iste, unatoč znatnim razlikama koje postoje između arhiva: kategorije korisnika, predmeti koji se istražuju, kvaliteta dokumentarnih izvora koje arhivi pohranju; vrste i kvaliteta obavijesnih pomagala; mjesto novih tehnologija u diseminaciji i dostupnosti informacija itd.

Julia Chee, pomoćnica ravnatelja Nacionalnog arhiva Singapura, govorila je, uz primjere iz prakse svog arhiva, o *Imageu i predožbi društva o arhivima*. Davne 1975. godine Margaret Norton, državna arhivistica Illinois rekla je da za većinu ljudi "pojam arhivskog gradiva još uvijek znači puke pljesnive, prašnjave dosjee i gnjile kožne korice". Njeno je mišljenje da su takvu sliku stvorili sami arhivisti prvenstveno zbog svoje uske usmjerenosti na akviziciju, vrednovanje, sređivanje, opis i zaštitu gradiva. Stoga ne čudi što se u javnosti arhivistima smatra netko tko radi s "mrtvim" papirima u prašnjavim podrumima. Danas, na pragu 21. stoljeća, vrijeme je da preispitamo svoju ulogu i promijenimo način na koji nas se shvaća. To ne bi smjelo biti teško budući da nas promjene u modernom društvu stavljaju u povoljan položaj. Današnja nam tehnologija omogućava da lako i učinkovito stvaramo, diseminiramo, čuvamo i koristimo informacije u mnoštvu različitih formata i medija. Iako mnogi tvrde da tehnološke promjene postavljaju pred arhiviste nove probleme, pravilno korištene one mogu biti naša prednost. Tehnologija je stvorila novu generaciju korisnika koji očekuju "instant" informacije. Razvija se ekonomija temeljena na znanju, s novim fokusom na ulozi informacija, tehnologije i učenosti. Arhivisti moraju odgovoriti na potrebe korisnika širenjem svojih pogleda i promjenom načina svoga rada, kako bi arhivi postali dostupniji široj, globalnoj javnosti. Koristeći informatičku tehnologiju kao sredstvo svoje propagande, omogućit ćemo da javnost shvati vrijednost arhiva te kakve koristi društvo i javnost imaju od gradiva. Ali, tu se ne smijemo zaustaviti. Moramo biti agresivni u svom pristupu i aktivno raditi s ostalim davateljima informacija, kao što su npr. knjižničari i stvoriti kohezivne informatičke centre kako bismo iskoristili izvore i povećali broj naših korisnika. Što bolje

budemo služili potrebama ljudi i naš će društveni status biti bolji. Najbolji način da promijenimo mišljenje javnosti je da promijenimo svoje stavove i način na koji radimo. Nikad nije kasno za prvi korak.

Predavanjem Alexeya Kisseleva, iz Ruskog federalnog odjela za arhive, Moskva, koji je uz puno primjera iz prakse govorio o *Kontaktima s građanima: pregledu strategija*, završen je rad plenarnih sjednica. Sve strategije Udruge moskovskih gradskih arhiva (UMGA) usmjerene su na njihovu glavnu djelatnost: zaštitu, davanje na korištenje, opis i pohranu odabranog materijala koji dokumentira svakodnevni život Moskve i Moskovljana. U Udruzi je sedam arhiva, čiji se rad temelji na tri osnovna načela: arhivi su otvoreni za sve ljude; što više ljudi koristi arhivsku dokumentaciju viša je kvaliteta arhivskih usluga; uloga i zadaci arhiva u informatičkom se društvu povećavaju. Grad financira UMGA samo za obavljanje tradicionalnih djelatnosti, među kojima su: omogućiti korisnicima dostatne uvjete za rad u čitaonicama, ispunjenje svih zahtjeva gradskih vlasti i građana glede pravnih i socijalnih pitanja. Arhivi reklamiraju i naplaćuju neke svoje usluge, kao što su potraga za dokumentima, kopiranje, priprema zbirki dokumenata. UMGA danas nastoji poboljšati svoj rad, kao i svoju misiju u društvu. Osnovno je načelo glede publikacija, predavanja i izložbi: arhiv je "posjednik" činjenica, popularizator povijesnog znanja, dio nacionalnog arhivskog fonda i nacionalne memorije. Publikacije su središnja točka nove UMGA strategije. Osnovna načela za publikacije jesu: objavljivati dokumente koji su do tada bili nedostupni javnosti; dostupnost i popularnost teksta. Ostali načini na koji UGMA ostvaruje svoju misiju su javna predavanja, predavanja u školama, povijesna istraživanja i znanstvene konferencije, izložbe, obrazovanje, multimedija.

Paralelne sjednice održavale su se posljednjeg dana Kongresa. Prve su dvije bile posvećene pitanju menadžmenta kvalitete i njegove primjene u arhivima i pismohranama. O ovoj temi govorila je Anne Marie Scwirlitch (*Doprinos arhiva menadžmentu kvalitete u javnom i privatnom sektoru*) iz Nacionalnog arhiva Australije. U izlaganju su, osim definicije pojma menadžmenta kvalitete, predstavljene i njegove prednosti odnosno poboljšanja koja organizacija bilo koje vrste može ostvariti dobrom primjenom programa menadžmenta kvalitete, od povećanja efikasnosti u upravljanju i nadzoru, profitabilnosti, bolje komunikacije, veće produktivnosti i dr. U drugom se dijelu predavanja pokušalo ukazati na značenje menadžmenta kvalitete za arhive odnosno pismohrane.

Uz istu je temu na drugoj paralelnoj sjednici Simon F.K. Chu, iz Državnog arhiva Kine (*Primjena menadžmenta kvalitete u arhivima*), pokušao predstaviti praktične učinke menadžmenta kvalitete arhivima. Naglasak je stavljen na program TQM ili menadžment potpune kvalitete. Njegov je cilj povećanje kvalitete proizvoda i usluga bilo koje organizacije. TQM je integrirani način upravljanja bilo kojom

organizacijom, a u svrhu ostvarenja stalnih poboljšanja u svakom aspektu rada organizacije i time zadovoljenja očekivanja korisnika. Izgrađen je na tri temeljna koncepta, a to su pomagala, tehnika i obuka. Pomagala su sredstva koja identificiraju i poboljšavaju kvalitetu; tehnika su načini korištenja tih sredstava, a obuka je proces instrukcija koji povećava sposobnost radnika da razumiju i koriste pomagala i tehniku. Iako postoji tradicionalna nesklonost arhivista korištenju termina i koncepata povezanih s poslovanjem i tržištem, predavač je naglasio da bi upravo primjenom spomenutog programa arhivi krenuli ne samo u smjeru boljeg poslovanja, već i promjene u smislu dosadašnjeg zanemarivanja potreba korisnika.

Na trećoj se paralelnoj sjednici Bruno Galland, arhivist Arhivske uprave Francuske, u svom izlaganju (*Arhivistička terminologija: pomoć ili prepreke u međunarodnoj razmjeni*) osvrnuo na ključna pitanja vezana uz arhivističku terminologiju koja se danas koristi, kao i perspektive njenog razvoja. Nakon kratkog pregleda razvoja arhivističke terminologije u 20. stoljeću, od objavljivanja Leksikona arhivističke terminologije 1964. godine, do Rječnika arhivističke terminologije 1988, Galland je istaknuo kako je posljednjih godina ponovno započela rasprava u svezi s arhivističkom terminologijom ili točnije njenim usklađivanjem, što je doveo u vezu, među ostalim, i s nastojanjima za jasnijom i bržom razmjenom informacija na međunarodnoj razini. U prilog aktualnosti teme govore i rasprave o opisu arhivskog gradiva odnosno rad na izradi norme za opis. Revizija norme ISAD(G) pokazala je da jedna od osnovnih teškoća u razumijevanju norme leži u činjenici, da određeni nazivi prilikom korištenja u pojedinim zemljama imaju vrlo neprecizno značenje. Iz tog je razloga terminološka rasprava činila važan segment rada Povjerenstva za norme opisa MAV-a. Izrada stručnih normi, svakako se pokazala kao odlična prilika za analizu preciznosti i usklađenosti arhivističke terminologije.

Govoreći o smjernicama razvoja i mogućim rješenjima pitanja usklađivanja arhivističke terminologije, Galland je istaknuo kako je od velike važnosti da arhivisti imaju nadzor i aktivnu ulogu u raspravama o terminologiji, naročito s obzirom na nacionalne i međunarodne organizacije za utvrđivanje normi. Osim toga, važno je usvojiti realističniji pristup tom problemu, odnosno suzdržavati se od nastojanja da se ovo pitanje riješi u svim područjima arhivske službe odjednom. Kao najbolji pristup, on predlaže da se od svakog Odbora MAV-a specijaliziranog za određena područja arhivske struke, zatraži da razmotri terminologiju specifičnu za njegovo područje, te da se na temelju toga izradi novo izdanje Rječnika arhivističke terminologije, za kojeg predlaže da bude strukturiran po temama ili funkcijama, a ne strogo abecedno.

O značenju standardizacije u arhivima, ne samo u onom dijelu koji se odnosi na terminologiju, govorio je Lajos Kormendy, arhivist Nacionalnog arhiva Mađarske (*Standardizacija kao profesionalno sredstvo u kontekstu nacionalnih i regionalnih*

tradicija). Standardizacija u arhivima svakako ima višestruke prednosti: od mogućnosti stvaranja sveobuhvatnog sustava pretraživanja, korištenje tog sustava, koji je izrađen na način da svaki korisnik razumije značenje sadržaja na istovjetan način, te približavanje različitih arhivističkih teorija i praksi. Međutim, standardizacija informacija o arhivskom gradivu ili o arhivima, prilično je težak zadatak. Gradivo nastalo radom različitih stvaratelja ima različitu i složenu strukturu, budući se ne sastoji samo od sadržaja nego i od konteksta. Ono mora ocrtavati strukturu, rad stvaratelja, kao i prikazati odnose između različitih organizacijskih jedinica, djelatnosti i dr. Da bi se izgradio uporabljiv sustav pohrane i pretraživanja takvih informacija, one moraju biti standardizirane, a kontekst treba biti strukturiran na odgovarajući način. Informacije o arhivskom gradivu sadržane su u samom gradivu i jedna od najvažnijih dužnosti arhivista je da otkriju te informacije. Najbolji način za to je da se one opišu. Opis, koji je izrađen u skladu s preciznom politikom obrade, efikasno je sredstvo za standardizaciju. Predavač je iznio i kratki pregled razvoja normi ISAD(G) i ISAAR(CPF), naglašavajući da je njihova naročita vrijednost u tome što su zasnovani na načelu provenijencije, te što po njihovim načelima kontekst ima važnu ulogu u opisu.

Teme agora održanih svakodnevno u poslijepodnevnom programu, bile su posvećene širokom spektru problema s kojima se susreće arhivska služba u svijetu. Na prvoj je agori Maria Madalena Garcia iz Portugala održala predavanje o *Arhivima u političkim tranzicijama*. Govoreći o važnosti zaštite arhivskog gradiva u važnim političkim previranjima, M. Garcia je, između ostalog, spomenula značenje koncepta zajedničke arhivske baštine i njene ponovne izgradnje u svrhu očuvanja "cjelovitog pamćenja".

Kratak prikaz razvoja arhivske službe u Latinskoj Americi, kao i neke buduće perspektive tog razvoja iznio je Milagros Contreras, ravnatelj Državnog arhiva Meride iz Venezuele. Ovom je prilikom predstavljen i projekt pokrenut u suradnji sa Svjetskom bankom. Projekt je za cilj imao utvrditi stanje arhivske službe u Latinskoj Americi i najvećim problemima s kojima se ona susreće. Podaci su prikupljeni putem Upitnika, a odgovorima je pokriveno oko 45% ukupne arhivske službe na tom području. Kao najvažniji problemi pokazali su se: nedostatak prostora i financijskih sredstava, teškoće oko primjene informacijske tehnologije u arhivima, problem nadzora i preuzimanja privatnog arhivskog gradiva, te diseminacija javnog i privatnog arhivskog gradiva.

O temi, koja je već niz godina jedna od vodećih u arhivističkim raspravama, zaštite arhivskog gradiva od prirodnih katastrofa, govorila je Mariana Kolyva, profesor arhivistike na Sveučilištu Cofru, Grčka. Istaknula je kako je uz mikrofilmiranje, a danas sve više i digitalizaciju, kao jednom od važnih aspekata zaštite, potreb-

no imati na umu i katalogiziranje gradiva, indeksiranje i izradu obavijesnih pomagala.

Na posljednjoj je agori bilo riječi o arhitektonskim arhivima, koji posljednjih godina sve više dobivaju na značenju. O tome svjedoči i prihvaćanje prijedloga MAV-a da se osnuje posebna sekcija za arhitektonsko gradivo u okviru MAV-a. Predavanje je trebalo biti vezano uz prezentaciju novog Priručnika za opis arhitektonskoga gradiva, koja iz tehničkih razloga nije održana.

Generalna skupština MAV-a sastaje se svake 4 godine, u okviru Međunarodnih kongresa arhiva. Na ovogodišnjem su Kongresu održane 3 sjednice Generalne skupštine. Nakon pozdravnog govora Predsjednika MAV-a i prihvaćanja dnevnog reda, na prvoj su sjednici potvrđeni zaključci prethodnih sjednica Generalne skupštine, održanih u Pekingu 1996. godine. Također je predstavljen rad MAV-a za razdoblje 1996-2000, kroz izvještaje pojedinih regionalnih odbora i sekcija MAV-a. Tijekom sjednica ukratko je iznesen i strateški plan rada MAV-a za razdoblje 2000-2010. godine, s naglaskom na sljedeće zadatke: 1. **opći razvoj** (promjena uloge fonda FIDA u međunarodnim programima MAV-a; veća uključenost regionalnih odbora u donošenje odluka; ustroj novih odbora u regijama gdje članovi MAV-a iskazuju potrebu za tim i povećanje opsega stručnih aktivnosti koje će se povjeriti tim regionalnim odborima), 2. **obuka** (organiziranje obrazovnih sustava u onim zemljama u kojima ne postoji formalna stručna obuka, putem Interneta; rad na razvoju obrazovnih materijala na različitim jezicima i dr.), 3. **aktivnosti na zaštiti dokumentarne baštine i njene kulturne i evidencijske vrijednosti** (naglasak je na korištenju novih tehnologija u ostvarenju tog zadatka), 4. **komunikacija sa svijetom i s članovima** i 5. **razvoj standarda**.

Na sjednicama je bilo dosta riječi o nekim organizacijskim promjenama unutar MAV-a, u smislu nastojanja da se poveća značaj regionalnih odbora Međunarodnog arhivskog vijeća. Kako je istaknuto, posljednjih se godina javila potreba za promjenom u organizaciji i radu MAV-a, a u skladu s novim socijalnim, političkim, ekonomskim i tehnološkim promjenama. Za nas je od posebnog interesa osnutak 2 regionalna odbora: evropskog i euroazijskog. Spomenula bih također i usvajanje odluke o osnutku Sekcije za arhitektonsko gradivo. Znatan je dio vremena bio posvećen i prijedlozima određenih kadrovskih promjena unutar MAV-a.

Od prezentacija i drugih izlaganja, ovdje je svakako potrebno spomenuti prezentaciju Nacrta Preporuke europske politike o dostupnosti arhivskog gradiva, te predstavljanje novog izdanja norme ISAD (G).

U prezentaciji Preporuke Vijeća ministara državama članicama Vijeća Evrope, o europskoj politici o dostupnosti arhivskog gradiva, predavač Giuseppe Vitiello još jednom je istaknuo ideje na kojima je ona utemeljena, od toga da odgovornost za do-